

Jesus Torquemada

1.- «Zibilizazioen arteko talka» kontzeptua oso arriskutsua da. Zibilizazio ezberdinen arteko ulerkuntza ezinezkoa dela ematen du aditzera, beren arteko gatazkak gerren bitartez baino ezin direla erabaki. Eta hori militaristei soilik komeni zaie, alegia, kanpoko gerrak irabazteko armadetan gehiago inbertitu behar dela eta barneko disidentzia ezabatzeko askatasunak murriztu behar direla defendatzen dutenei. Horregatik, «zibilizazioen arteko talka» kontzeptuari «zibilizazioen arteko elkarrizketa» jarri behar zaio aurrez aurre; baina, irailaren 11ko gertaera dramatikoaren ondoren, badirudi liskararen dinamika gailentzen ari dela.

Islamaren eta Mendebaldearen kasu konkretuan, zibilizazioen arteko talkaz baino, elkar ulerkuntza ezaz hitz egin behar da. Irain historikoen zerrenda luzea da, Gurutzaden garaira artekoa, eta XX. mendean jarraipena izan dute mendebaldarrek hainbat arabiar herrialde kolonizatzean eta Estatu Batuek Israeli palestinaren aurka emandako babesean. Interes ekonomikoek ere erlazioak zailtzen dituzte: arabiarrek petrolioa daukate, baina mendebaldarrak dira kontsumitzaile nagusiak. Arabiarrei petrolioa garesti saltzea komeni zaie, baina mendebaldarrei merke erostea interesatzen zaie. Eta bestearen kulturaren ezagutza sakonik ez dago: musulmanek mendebaldarrei buruzko estereotipo batzuk darabiltzate, eta gauza bera mendebaldarrek musulmanei buruz. Inori ez zaio axola bestearen kultura benetan zertan datzan.

Erresuminak, aurkako interes ekonomikoak eta ezjakintasuna dira hain zuzen gatazkak elikatzen dituzten faktoreetako batzuk. Ondorioz, intelektualek eta gobernariak ezer egiten ez badute, Mendebaldearen eta Islamaren arteko ulerkuntza erabat ezinezko bihurtuko litzatekeen unea irits daiteke. Mendebaldean gaiari buruzko eztabaida piztea ezinbestekoa da, eztabaida hori Islamean ere

izan dadin lagunduz. Izan ere, herrialde islamikoetan demokraziarik ez egoteak arazoa zailtzen du.

Ondorengo galderei emandako erantzunetan, Islaman eta Mendebaldearen arteko gatazkaren muinean eta balizko soluzioetan sakontzen da.

- 2.- Fundamentalismo erlijiosoa, erlijioak gizarte mailako alde guztietan esku-hartzeko asmo gisa ulertuta, ez dagokie soilik herrialde musulmanei. Hor ditugu, adibidez, telebista amerikarretan ohikoak diren predikatzailen fundamentalismo kristaua edo Estatu Batuetako eskola guztietan ikastordua ren hasieran derrigorrezko otoitza ezarri nahi duten kongresista ultrakontserbadoreak. Baina, integrismoa, erlijioaren eta politikaren arteko erabateko nahasketa gisa hartuta, ia soilik herrialde musulmanei dagokie. Ez da erlijioaren eta politikaren artean bereizten, liburu sakratu erlijiosoek lege zibilak ere ezartzen dituzte, kleroak zuzenean gobernu betetzen du edo bere jardueran gogor eragiten du. Eta horrek guztiak egoera soziopolitiko baldintzatzeaz gain, demokraziarantzko edozein hurbilketa —Europar ulertzen dugun erara bederen— eragozten du. Kasurik argiena Errepublika Islamikoarena da: Khatami presidente hautetsiak Khamenei aiatola lider erlijiosoaren aginduak bete behar ditu, baina lider hau ez du inork hautetsi, Khomeinik atzamarrez aukeratu baitzuen.

Erljioaren eta politikaren arteko nahasketa hori, hein handiago edo txikiagoan, Saudi Arabian eta Sudanen ere gertatzen da; edo Marokon, erregea aldi berean agintari zibil eta erlijiosoa baita («emir al muninin», fededun guztien gidaria). Beste herrialde islamiko batzuetan, Pakistanen kasu, kleroaren eragina ez da hain nabaria, baina Xaria, lege islamikoa ez ezik, lege zibila ere bada. Beste herrialde musulman batzuk, dena den, errepublika laikoak dira (Turkia, Egipto, Indonesia, Aljeria); baina kontuan har dezagun badirela horietan guztietan errepublika islamikoak ezartzeko asmoz erregimen laiko horiek indarke-riaren bidez kendu nahi dituzten talde integristak.

Eremu musulman osoan daude liburu sakratuetan ezarritzen diren legeetan oinarritutako Estatua fundatze-

ko xedea duten mugimendu antolatuak, baketsuak batzuk, bortitzak besteak. Europan eta Amerikan, aldiz, halako mugimenduak edo ez daude edo ez dute garrantzirik. Antzeko zerbait aurkitzeko Indiarra edo Israelera joan behar da. Indian, esate baterako, bertan bizi diren ehun milioi musulman baino gehiago kanporatu nahi dituzten integrista hinduak daude, India estatu hindu hutsa izan dadin. Israelen Estatu judu konfesionala da, baina ortodoxoen helburua da gauza guztiak Talmudaren eta beste liburu judu sakratu batzuen arabera goberna daitezela. Izan ere, adibidez, sabbat jaiegunean Israel ia geldirik egotea lortu dute. Baina herritar gehienek, gazteek batik bat, gero eta jaramon gutxiago egiten diote erlijioari, eta bizimodu laikoa daramate. Hain zuzen, antzeko zerbait gertatzen zaio irandar gazteriarri: ikusiko dugu zenbat denbora gehiago irauten duten irandar aiatolek ukabila ireki eta gazteei askatasun gehiago ematen ez badiete.

3.- Estatu Batuetako pentsamendu korrante jakin baten arabera —Fareed Zakaria, Samuel Huntington eta Francis Fukuyamaren inguruan—, Islama modernitatearekin eta demokraziarekin bateraezina da. Modernitatea zer den definitzeki abiatu beharko genuke, eta horretarako beste zenbaki monografiko bat beharko litzeteke. Egia esan, modernotzat jotzen diren ikono batzuk, Internet kasu, sarre-ra motelagoa izaten ari dira herrialde musulmanetan, eta kontsumo gizartea delakoa ez da oraindik gauzatu herririk islamiko gehienetan. Baina mendebaldetza eta modernitatea maila berean jartzea gutxienez zalantzarria da, moderno soilik mendebaldarra dela uste izatera baitarama, europar kultura soilik dela zibilizatua.

Baina, bestetik, ukaezina da oso herrialde musulman gutxi direla demokratikoak; esan liteke ez dagoela halakorik. Demokraziatzat honakoa jo dezagun: botereen banaketa (legegilea, exekutiboa eta judiziala) eta zenbait aukera politikoren artean askatasun giroan hainbatero gobernariak sufragio unibertsalez hautatzeko ahalbidea. Horrela ulertuta, ez dago herrialde islamiko demokratikorik. Esparru musulmaneko sistema politikoen sorta zabala da:

monarkia absolutuak (Saudi Arabia), Parlamentua duten monarkiak, baina soilik alderdi politiko batzuk baimenduz eta beti ere erregearen nagusitzarekin (Maroko, Kuwait), alderdi bakarreko errepublikak (Irak), alderdi gobernariaren monopolioa duten errepublikak (Egipto, Siria), kleroak gobernatutako errepublikak (Iran), militarrek zaindutako errepublikak (Pakistan, Turkia). Ez dago besterik gabe demokratikotzat har daitekeen herrialde musulmanik. Gehien hurbiltzen direnak Bangladesh eta Malaysia dira. Baina, Bangladeshen, bi alderdi nagusien arteko bostere alternantzia ez da beti baketsua izaten, eta askatasun publikoak oso murrizak dira; eta Malaysian, Mohamad Mahatir lehen ministroaren izaera autoritarioak demokraziaren erabateko garapena eragozten du.

Berrogei baino herrialde musulman gehiago daude, mila milioi pertsona baino gehiagorekin. Jakina, ez da kasualitate hutsa inon ere demokrazia ez finkatu izana. Gehiegizkoa izan daiteke Islama eta demokrazia bateraezina direla baieztatzea, baina, dirudienez, gizarte musulmanetan zerbaitek ez dio uzten demokraziari sustraitzen.

Horretarako kanpotiko zergatiak aipa daitezke: XX. mende hasierako ingeles eta frantsesen kolonizazioak, edo egun Estatu Batuen ageriotzat jotzen den erasoak, mendebaldar jatorriko sistema politikoen aurkako mesfidantza eragin dute. Baina «Jainkoaren borondateari men egiteak» ere (horixe baino ez du esan nahi Islamak) eduki behar du zerikusirik ukazio horretan. Izan ere, dela errepublika edo monarkia, sultanerri edo emire rri, ezein herrialde musulmetan ez dute herriarrek askatasunik. Eta herrialde askotan zuzenean oinarrizko giza eskubideak bortxatzen dira: heriotza zigorra ia herri islamiko guztietan aplikatzen da, emakumearen bazterketa neurri jasangaitzeara iristen da, adierazpen askatasuna aldezteagatik kartzela-zigor luzeak ezartzen dira, buruzagi erlijiosoek disidenteak gupidarik gabe jazartzeko dekretuak (fatwak) plazaratzen dituzte, ohikoak dira zigor fisikoak (zartaden zigorrak, harrikatzeak) janzketa arauak edo sexu murrizketak ez errepetatzeagatik... Herrialde islamikoetan giza eskubideei egiten zaizkien erasoek zerrenda oso luzea da.

Ideologo musulman batzuek honela defenditzen dute bere burua: giza eskubideak ez omen dira unibertsalak, giza bakoitzak giza eskubideei buruzko bere kontzeptua edukitzeko eskubidea omen du, eta Mendebaldean giza eskubide gisa hartzen dena ez omen da halabarharrez mundu osoan hala onartu behar. Interpretazio horri lotu zaizkio gogo biziz mandatari txinatarrak, heriotza zigorraren aplikapen sistematikoari eta disidentziaren jazarpenari dagokienez ere ez baitabilta urruti. Jakina, bestelako sistema sozial eta politikoak errespetatu behar dira, baita gureak bezalakoak ez badira ere. Baina horrek ez du errealitatea ezkutatu behar: herrialde musulman gehienetan muzin egiten zaio NBEk aldarrikatutako Giza Eskubideen Deklarazio Unibertsalari eta ez dira aplikatzen Europan eta Amerikan oro har onartutako printzipio demokratikoak.

- 4.- Irailaren 11n gertatutakoaren ondoren, Mendebaldeak are mesfidantza handiagoz begiratzen dio Islamari. Herrialde mendebaldar eta islamikoen arteko ulertezintasuna areagotuz doa. Huntingtonek formulatutako «zibilizazioen arteko talkaren» teoriak eta antzekoek, duela gutxi arte hainbat intelektualen kritikak jaso dituzten arren, gero eta jarraitzaile gehiago dituzte. Bushek deklaraturako «terrorismoaren aurkako gerra» herrialde musulmanetan kokatzen da batik bat: Afganistanen ondoren, amerikar soldaduak Filipinetara iritsi dira bertako armadari Abu Sayyaf-en gerrilla musulmana ezabatzen laguntzeko, eta Pentagonoaren hurrengo xedea beste herrialde musulman bat izan litekeela susmatzen da, Somalia, Yemen edo Irak, kasu. Dena den, Bushek gerra hori mundu mailako eszenatoki batean ikusten duela argitu behar da: horrela ulertzen da, adibidez, Estatu Batuek Kolonbiako gatazkan duten gero eta inplikazio handiagoa.

Lehen aipatu bezala, ideia integristen berezko izaerak esplikatzen du, neurri batean, musulman askok Mendebaldearekiko adierazten duten etsaitasuna; ideia horiek, izan ere, ezberdina den guztiaren bazterketa eta gorrotoa sustatzen dute. Baina Mendebaldetik jasotzen dituzten agresioek (edo beraien ustez jasotakoek) ere esplikatzen dute.

Adibiderik argiena palestinarren kasua da. Munduko musulman guztiak daude palestinar mugimenduaren alde, bere egiten dute palestinar sufrimendua. Eta musulman askoren aburuz, mendebaldarrek, batik bat Estatu Batuek, hala nahi dugulako daude palestinarrek dauden bezala. Estatu Batuek Israeli ematen dioten baldintzarik gabeko laguntza, israeldarrek egiten dutena egiten dutela, belarrondoko mingarri gisa hartzen dute musulman gehienek.

Irailaren 11ren ondoren, Estatu Batuei kanpo politika berrikusteko abagunea sortu zitzaion. Golkoko gerraren ondoren, George Bush egungo presidenteari aitak, nahiz eta Israel alde batera ez utzi, arabiar adiskideak ere eduki behar zituela ulertu zuen, eta hori lortzeko modurik egokienetakoa arabiar-israeldar arazoa konpontzen laguntzea zela. Horregatik antolatu zuen 1991n Madrilén Ekialde Hurbilerako Bake Konferentzia. Hor abiatu zen Israel eta Jordaniaren arteko bake tratatuaren sinadura ekarri zuen prozesua; baina, tamalez, ez da nahikoa izan israeldar eta palestinarren arteko gatazka amaitzeko.

Bush semea ere ataka berean zegoen irailaren 11ren ondoren. Erantzun militarra ia saihestezina zen: amerikarrek mendekua eskatzen zuten. Baina, behin Afganistani giharrak erakutsi ondoren, kanpo politikaren berrikuspenera planteatu zezakeen; bere aitak aipatutako Nazioarteko Ordena Berri hura berreskura zezakeen; Estatu Batuen segurtasuna bermatzeko sendotasun militar hutsa nahikoa ez dela ondoriozta zezakeen; palestinar-israeldar arazoa berehala konpondu behar dela, zuzengabekeria izugarria delako eta munduko bakearentzako etengabeko mehatxua delako; eta Islamaren eta Mendebaldearen arteko ezberdintasun politikoei heltzeko ordua iritsi dela, guztien eskubideak aintzatetsiko dituen negoziazio baten bidez ebazteko.

Hori egin zezakeen, baina guztiz kontrakoa egin du: gastu militarra bultzatu, misilen aurkako ezkutuaren proiektuari bidea ireki, Washingtonek esandakoa betetzen ez duten herrialdeak mehatxatu, Israelekiko konpromisoa indartu, aliatuak aintzat hartu gabe bere aldetik jokatu... Azken buruan, Bushen Estatu Batuen erabateko nagusitza

militarra nahi du, amerikar inperioa mende batzuk iraun ditzan, erromatar inperioak bezala. Ez du ulertu irailaren 11ko ikasgaietako bat: Estatu Batuak misilen eraso batetik defendatzeko prestatzen diren bitartean, bilioika dolar xahutuz, nahikoa motibatutako talde txiki batek Estatu Batuen segurtasuna hondatu dezake milaka dolar gutxi batzuen bitartez.

Horretan ari dira Estatu Batuak, eta Europak laguntzen die, berotasun gutxiagorekin bada ere. Haatik, beste ildo bat jorra zitekeen: herrialde islamikoetan demokrazia finkatzeko lan egin. Mendebaldar ideologo askoren arabera, emir ustelei edo presidente autoritarioei laguntza eskaini behar zaie, talde integristen aurrerabideari eusteko baliabide bakarra direlakoan. Horregatik eman behar zaie laguntza militarra, matxinada integristak itzal ditzaten; eta hauteskunde librerik antola ez dezaten konbentzitu behar zaie, izan ere, integristek irabaz baititzakete, Aljerian gertatu zen bezala.

Ja rra horrek Mendebaldeak herrialde islamikoetan duen izen txarra areagotu besterik ez du egiten. Herrialde horietan jendea nazkatuta dago gobernariekin, bizitza maila igotzeko ezer egiten ez dutelako, Islamaren izenean herria zapaltzen dutelako. Eta jende horrek ikusten duenean mendebaldarrek —batik bat Estatu Batuek— gobernari ustel horiek eusten dituztela, Mendebaldearekiko erresumina areagotzen zaie. Petrolioaren kontrolagatik itsututa, Washingtonek eta bere aliatuek Golkoko monarkiak edo Mubarak egiptoarraren antzeko presidente autoritarioak eusten dituzte. Estatu Batuek beti Iran, Irak, Siria edo Libia seinalatzen dituzten arren, Saudi Arabia ari da benetan mundu osoan mugimendu integristak finantzatzen. Baina mendebaldarrek nahiago dute begiak itxi eta saudiar dinastiako erregeen adiskide izaten jarraitu.

Horregatik guztiagatik, baldin eta Mendebaldeak benetan demokraziaren bertuteetan sinesten badu, hura herrialde islamikoetan finkatzearen alde gehiago egin behar luke. Herrialde musulmanetako biztanle gehienek mundu guztiak nahi izaten duen gauza bera nahi dute: hobeto eta askeago bizi. Eta Mendebaldeak, haien energi

baliabideak ustiatzen eta mandatari autoritarioak eusten dituzten bitartean, ez die ez batean ez bestean laguntzen. Beraz, Mendebaldeak ezer eskaintzen ez dienez, jendeak salbatzaile integristengana zuzentzen du begirada. Hauxe da irailaren 11k emandako ikasgaietako bat, baina ez dirudi mendebaldar gobernariak ikasi dutenik.^o

[Xabier Eizagirrek euskaratua]